

SCI-CONF.COM.UA

**GLOBAL SCIENCE:
PROSPECTS AND INNOVATIONS**



**PROCEEDINGS OF IV INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
DECEMBER 1-3, 2023**

**LIVERPOOL
2023**

GLOBAL SCIENCE: PROSPECTS AND INNOVATIONS

Proceedings of IV International Scientific and Practical Conference
Liverpool, United Kingdom
1-3 December 2023

**Liverpool, United Kingdom
2023**

УДК 338.24.021.8

**УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ: ЗАКОНОДАВЧЕ ПІДГРУНТЯ
ТА ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ**

Безпалько Віктор Олександрович,
здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр»,
спец. 051 «Економіка», 3 курс
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
Безпалько Олена Вікторівна,
к.е.н, доцент,
Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна

Анотація: проанлізовано стан реформування системи управління відходами в Україні, розглянуто основні положення та норми нового законодавства в сфері запобігання утворенню та управління відходами, його вплив на економіку країни, підкреслено виключну роль таких законодавчих актів у вирішенні екологічних проблем.

Ключові слова: управління відходами, утилізація і переробка відходів, екологічна безпека, вплив на економіку.

Україна стикнулася зі значними екологічними проблемами, пов'язаними зі зростанням обсягів відходів, недостатньою утилізацією та переробкою, а також недостатньою поки що свідомістю населення щодо важливості раціонального використання ресурсів та відповідального ставлення до відходів. Важливо усвідомити причини та фактори, що обмежують ефективну утилізацію та переробку відходів в Україні, а також виявити потенційні переваги та можливості, які надає правильна утилізація та переробка відходів для економіки країни та екології в цілому.

Сьогодні правовим підґрунтями в сфері утилізації та переробки відходів в Україні є Закон України «Про управління відходами» №2320-ІХ прийнятий 20.06.2022 р. [1]. Прийняття цього законодавчого акту було обумовлено, в

першу чергу, зростанням екологічних проблем в країні. Закон був прийнятий з метою зменшення негативного впливу відходів на навколишнє середовище, а також через необхідність виконання міжнародних зобов'язань: Україна зобов'язана дотримуватись стандартів та вимог Європейського Союзу у сфері управління відходами. Прийняття відповідного законодавства було необхідним і для підтримки інтеграційних процесів.

Закон України №2320-ІХ [1] визначає переробку відходів як комплекс технологічних процесів, що мають на меті зменшення обсягів відходів, використання їх як вторинних ресурсів та зменшення негативного впливу відходів на навколишнє середовище та здоров'я людини. Згідно з цим законом, переробка відходів є важливим елементом сталого розвитку та екологічної безпеки. Вона сприяє зменшенню негативного впливу відходів на довкілля шляхом їх перетворення у вторинні ресурси, які можуть бути повторно використані у виробничих процесах. Це сприяє збереженню природних ресурсів та скороченню потреби у витраті енергії та сировини. Закон також встановлює норми та вимоги щодо збору, транспортування, зберігання та обробки відходів. Він передбачає створення системи управління відходами, включаючи регулюючі механізми, ліцензування та контроль за дотриманням вимог екологічної безпеки у сфері управління відходами. Крім того, закон встановлює відповідальність за порушення норм та вимог щодо управління відходами. Він передбачає санкції, включаючи штрафи та інші види відповідальності за невиконання вимог законодавства в галузі управління відходами.

Основні цілі та принципи державної політики у сфері запобігання утворенню та управління відходами [1]:

1) захист здоров'я людей та навколишнього природного середовища від негативного впливу відходів;

2) здійснення заходів у сфері управління відходами без загрози здоров'ю людей та спричинення шкоди навколишньому природному середовищу в межах встановлених нормативів шкідливого впливу фізичних факторів;

- 3) дотримання ієрархії управління відходами;
- 4) запровадження розширеної відповідальності виробника.

У законі пропонується встановлення строків для впровадження автоматизованих систем моніторингу викидів забруднюючих речовин лише в разі, якщо це передбачено нормами охорони довкілля, і зазначається необхідність зв'язку з національним планом скорочення викидів у енергетичній галузі. Підкреслюється необхідність участі бізнесу, громадськості, Міністерства фінансів та Міністерства економіки України у процесі розробки та затвердження нормативно-правових актів. Зазначається, що поточні технологічні нормативи будуть залишатися в силі до введення в дію нових нормативів. Пропонується створення міжвідомчої робочої групи для розробки та затвердження нормативно-правових актів, а також визначаються механізми державної та міжнародної підтримки підприємств, які впроваджують нові норми [1].

Відповідно до вищезазначеного закону утворювач або власник відходів повинен покривати витрати на запобігання утворенню відходів, їх збирання, перевезення та оброблення, включаючи витрати на створення та утримання об'єктів оброблення відходів. Закон також встановлює вимоги до переробки відходів. Зокрема, суб'єкти господарювання, які здійснюють операції з переробки відходів, повинні мати дозвіл на здійснення таких операцій та дотримуватися умов, встановлених у дозволі. Крім того, суб'єкти господарювання повинні вести облік відходів та подавати звітність про операції з переробки відходів. Перероблені відходи повинні відповідати вимогам стандартів якості та безпеки, а також не повинні становити загрозу для здоров'я людини та навколишнього середовища. [2]. Закон також встановлює вимоги до контролю за управлінням відходами. Власне контроль за управлінням відходами здійснюється органами державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства про охорону навколишнього природного середовища та природокористування.

Отже, даний законодавчий акт став важливим кроком вперед у сфері

екологічного управління відходами в Україні.

Дані щодо утворення та утилізації відходів за період з 2010 р. по 2020 р. представлено на рис. 1.



Рис. 1 Утворення й утилізація відходів в Україні з 2010 р. по 2020 р.

Джерело: побудовано на основі [3]

В 2021 році (рік до початку повномасштабної війни) понад 90% побутових відходів відвозилось на звалища, лише 7% перероблялось та 1,7% спалювалось. Побутові відходи на той момент «захоронювалися» на 6 000 сміттєзвалищах, загальною площею майже 9000 га, з яких 230 сміттєзвалищ було перевантажено, 824 не відповідали нормам екологічної безпеки, 371 потребувало рекультивації. Коли в Україні лише 7% відходів переробляється, в країнах Європи цей показник становить мінімум 40%.

Ще з 2014 року в Україні не видавалися дозвільні документи на операції з відходами, в тому числі на діяльність таких полігонів чи звалищ. В Україні останні 30 років діяла система «простого захоронення» відходів. За таких обставин, по-суті, існувала повна монополія перевізників, що контролювали цей процес. При цьому з комплексної послуги управління відходами, яка складається зі збору, перевезення, сортування, переробки, захоронення відходів виконувалася, по суті, лише одна – вивіз сміття. Це одна з причин, чому

сміттєзвалища незаконно існували, а притягнути винних до відповідальності було майже неможливо.

Саме тому таку систему потрібно було докорінно змінювати, що і зробив Закон 2320-ІХ, передбачаючи створення адміністративного регулювання відходів, у лиці комунальних підприємств, які будучи на утриманні місцевого бюджету лише розподілятимуть кошти, сплачені за послугу управління відходами, між всіма виконавцями. Такі структури (адміністратори) не надаватимуть відповідні послуги з утилізації відходів, а отже, не зможуть зайняти цей ринок [4]. Також вони не обиратимуть компанії, які надаватимуть послуги, це входить в коло обов'язків органів місцевого самоврядування.

Переваги такої системи очевидні: адміністратор забезпечує функціонування муніципальної системи управління побутовими відходами та веде претензійно-позовну роботу, він же створює єдину інформаційну базу споживачів для ведення нарахувань та оплати спожитої ними послуги та обліку заборгованості. Також він проводить розрахунок середньозваженого тарифу і подає його в установленому порядку до органів самоврядування. Саме адміністратор є гарантом для інвесторів із довгострокового інвестиційного фінансування проектів у сфері управління відходами, що в цілому сприятиме економічному та екологічному благополуччю країни (сьогодні, на жаль, жоден інвестор не може бути впевнений, що йому доставлять необхідний обсяг відходів для переробки).

Іншою важливою складовою реформи є запровадження Єдиної державної електронної системи у сфері відходів (е-відходи), яка забезпечує збирання, обробку, зберігання, використання та обмін даними і документами у сфері відходів в електронному вигляді, а також забезпечує електронну взаємодію між фізичними та юридичними особами, державними органами, органами місцевого самоврядування з метою виконання законодавства у сфері відходів. Це дає можливість прослідкувати, хто генерує, перевозить та переробляє відходи [1].

Важливо зазначити, що закон 2320-ІХ створює юридичні механізми для впровадження розширеної відповідальності виробника (РВВ) в Україні за

умови ухвалення окремих законопроектів щодо РВВ, де будуть чітко прописані механізми її впровадження. [2]. Саме виробники повинні нести фінансову та організаційну відповідальність за усі етапи утилізації й переробки відходів, що утворилися в результаті використання їхньої продукції. Тобто суб'єкти господарювання повинні забезпечувати збір, транспортування, зберігання, оброблення та утилізацію відходів відповідно до вимог законодавства.

Закон також запроваджує ієрархію управління відходами. В першу чергу запобігання утворенню відходів, потім підготовка до повторного використання відходів, виникненню яких не змогли запобігти, й аж тоді переробка чи правильне захоронення відходів на безпечних полігонах. Також присутнє запровадження дозвільної та ліцензійної систем, оскільки, як згадувалось вище, в країні з 2014 року не видавалися дозволи на операції з відходами, посилення контролю за небезпечними відходами, які генеруються в країні та завозяться з-за кордону й нарешті поступове (до 2030 року) закриття та рекультивация небезпечних сміттєзвалищ [5].

Стратегія закону визначає основні напрями державного регулювання у сфері поводження з відходами на найближче десятиліття з урахуванням європейських підходів до поводження з відходами, викладених у списку Директив ЄС про захоронення відходів [6].

Зараз в Україні триває другий етап Національної стратегії поводження з відходами. Його перший етап реалізовано у 2017-2018 роках, другий розрахований на 2019-2023 роки, а третій на 2024-2030 роки [2].

Реалізація документу на практиці має сприяти забезпеченню переробки не менше 15% побутових відходів шляхом введення в експлуатацію сміттесортувальних ліній та сміттєпереробних заводів до 2023 року, а також збільшенню частки населення, яке збирає роздільне побутове сміття, як мінімум до 23%. До 2030 року ці показники мають зрости до 50%. У зв'язку з цим в Україні має бути облаштовано до 300 нових пунктів прийому та збирання відходів та до 90 сміттесортувальних ліній. Кількість сміттєзвалищ необхідно скоротити приблизно з 5500 до 150 максимум, які будуть безпечними

об'єктами, що відповідають стандартам ЄС [2].

Висновки. На сьогодні Україна входить до числа країн з найбільшим абсолютним обсягом утворення та накопичення відходів. Ситуація зі сміттєзвалищами в Україні до недавнього часу була досить неконтрольованою й постійно погіршувалася через шкідливі хімічні викиди звалищ. Сьогодні існує нагальна потреба в аналізі та оцінці поточного стану системи утилізації та переробки відходів в Україні, а також виявленні можливостей і перспектив її поліпшення. Питання поводження з відходами в Україні є особливо актуальним ще і через традиційне домінування ресурсомісного виробництва над безвідходним використанням технологій у національній економіці. Високий рівень утворення відходів та низькі показники їхнього використання як вторинної сировини чи, принаймні, правильної утилізації призвели до того, що більша частина відходів в Україні вивозилася на звалища. У 2017 році Україна зробила важливі кроки для зміни ситуації через зобов'язання дотримуватися Директив ЄС у рамках Угоди про асоціацію з ЄС та ухвалення Національної стратегії поводження з відходами до 2030 року, яка містить коротко, середньо та довгострокові напрями вирішення проблем для всіх основних потоків відходів. Правильна утилізація та переробка відходів в Україні включає ряд заходів, які спрямовані на зменшення впливу різноманітних відходів на навколишнє середовище. А реєстрація усіх відходів та сміттєзвалищ разом з контролем фірм, що безпосередньо цим займаються, є ефективними шляхами управління відходами.

В Україні дуже довго діяла система простого захоронення відходів, однак вже сьогодні є значні зміни у цьому напрямку, а саме прийняття закону «Про управління відходами» №2320-ІХ, який покликаний створити ефективну систему переробки та управління відходами, що в свою чергу позитивно вплине на збереження ресурсів та охорону довкілля. Крім того, він сприяє забезпеченню здоров'я та благополуччя населення, оскільки має на меті зменшення негативного впливу відходів на зовнішнє середовище. Закон відображає стратегічний підхід до управління відходами в Україні та створює

основу для подальших заходів з розвитку сталого та екологічно безпечного розвитку. Його чітке виконання сприятиме покращенню екологічної ситуації в країні та призведе до сталого розвитку усіх дотичних секторів економіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про управління відходами» від 20 червня 2022 року № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення 27.11.2023)
2. UKRAINIAN NATIONAL WASTE MANAGEMENT STRATEGY. URL: <https://dlf.ua/en/ukrainian-national-waste-management-strategy-until-2030-approved/> (дата звернення 27.11.2023)
3. Економічна статистика / Навколишнє природне середовище. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ns.htm (дата звернення 27.11.2023)
4. Problem of municipal solid waste of Ukraine and ways to solve it. URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/1049/1/012019/pdf> (дата звернення 27.11.2023)
5. Пропозиції Європейської бізнес асоціації щодо відновлення України. Жовтень, 2022 рік, (Екологічні питання с. 52) URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/EBA_VIDNOVLENNYA_EKONOMIKY_UKRAYINY.pdf (дата звернення 27.11.2023)
6. Директиви Європейського Парламенту та Ради про відходи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/2008-98-ec.pdf> (дата звернення 27.11.2023)